

УДК 811.133.1:82-311.1

ББК 81.471.1-5

СПЕЦИФІКА ПРИРОДИ ВНУТРІШНЬОГО МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ У ФРАНЦУЗЬКОМУ МІНІМАЛІСТИЧНОМУ РОМАНІ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ

ДЕГТЯРЬОВА Є.О.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розкрито специфіку природи внутрішнього мовлення персонажів у французькому мінімалістичному романі кінця XX – початку XXI століть. Виявлено особливості постмодерністського дискурсу, зокрема французьких постмодерністських текстів; визначено специфіку французького мінімалістичного роману як нового естетичного феномена у літературі постмодернізму; розглянуто причини утворення нових форм відображення мовленнєво-розумової діяльності мовця у французькому мінімалістичному романі кінця XX – початку XXI століть; особливу увагу приділено визначенню характеру комунікативності внутрішнього мовлення.

Ключові слова: внутрішнє мовлення, комунікативність, постмодернізм, французький мінімалістичний роман.

The paper deals with the specifics of the nature of internal speech of the characters in a French minimalist novel of the late XX – early XXI century. The features of postmodern discourse, and French postmodern texts in particular, are determined; specific features of a French minimalist novel as a new aesthetic phenomenon in postmodern literature are identified; the reasons for the formation of new forms of speech – mental activity representation of a speaker in a French minimalist novel of the late XX – early XXI century are examined; particular attention is paid to the identification of communicative nature of internal speech.

Key words: internal speech, communicative nature, postmodernism, French minimalist novel.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується такими принципами, як експансіонізм, антропоцентризм, функціоналізм і експланаторність [14, с. 207]. У зв'язку з цим лінгвістика набула нової динаміки розвитку, спрямованого на розширення меж лінгвістичного дослідження і зміщення акцентів на фактор людини в мові. Звернення сьогоденного мовознавства до художнього тексту як матеріалу когнітивних пошуків визначається його специфікою та функціональністю. Саме художній твір дозволяє розглянути і структурувати знання та уявлення індивіда згідно з вимогами нового вектору знань у когнітивній поетиці [2, с. 17].

Лінгвістична парадигма ставить за мету розгляд питання репрезентації знань, а також експлікації та передачі інформації у мові й мовленні. Спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень на розгляд мовних одиниць у когнітивному і наративному аспектах визначає пріоритет вивчення різноманітних форм відображення мовленнєво-розумової діяльності мовця в художньому творі. Однією з цих форм є внутрішнє мовлення, що віддзеркалює в художньо опрацьованому вигляді пізнавальний досвід суб'єкта мовлення – персонажа або автора художнього твору. Особливості репрезентації мовленнєво-розумової діяльності персонажів, які були у центрі філологічних досліджень XX століття, і зараз залишаються об'єктами пильної уваги лінгвістів. Для визначення явища внутрішнього мовлення використовуються різні терміни: “невласне-пряма мова” [1, с. 9], “внутрішній монолог” [11, с. 10], “вільна пряма мова” [28, р. 425], “внутрішня пряма мова” [10, с. 25], “внутрішнє мовлення” [8, с. 4], “відтворена внутрішня дія” [17, с. 40], “інтрасуб'єктний мовленнєвий акт” [18, с. 5] тощо. Деякі з цих понять у працях окремих авторів перетинаються.

Різноманітні теоретичні тлумачення внутрішнього мовлення та постійна увага науковців до цього явища, вивчення якого не вичерпує його сутності, а тільки висвітлює нові ракурси й перспективи вивчення, свідчить про актуальність дослідження. Нагальною є необхідність дослідження специфіки природи внутрішнього мовлення персонажів у французькому мінімалістичному романі кінця XX – початку XXI століть, адже творчість французьких письменників-мінімалістів є цінним матеріалом для сучасної когнітивної поетики в цілому, для дослідження концептуального простору творів письменників французького мінімалістичного роману кінця XX – початку XXI століть та особливостей внутрішнього мовлення персонажів цих творів зокрема. Крім того, когнітивно-дискурсивна парадигма лінгвістичних знань надає можливість здійснити всебічне вивчення способів відтворення внутрішнього мовлення персонажів та представити його як спосіб формування мовної картини світу. Незважаючи на наявність лінгвістичних та літературознавчих розвідок, спрямованих на вивчення внутрішнього мовлення персонажів у художньому тексті [1; 8; 10; 11; 12; 17], досі не розкритою залишається специфіка його природи у французьких мінімалістичних романах кінця XX – початку XXI століть.

Вибір матеріалу дослідження – романів французьких письменників-мінімалістів кінця XX – початку XXI століть – обґрунтовується тим, що їх творчість не є доступною широкому читачеві в Україні у зв'язку з відсутністю перекладених текстів. А наявні мовознавчі розвідки, об'єктом яких є французька мінімалістична проза, відзначаються лінгвостилістичними векторами дослідження [22; 23; 24; 39].

Мета статті полягає у розкритті специфіки природи внутрішнього мовлення персонажів у французькому мінімалістичному романі кінця XX – початку XXI століть.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- виявити особливості французьких постмодерністських текстів кінця XX – початку XXI століть, зокрема французького мінімалістичного роману;
- розкрити причини утворення нових форм відображення мовленнєво-розумової діяльності мовця у французькому мінімалістичному романі кінця XX – початку XXI століть;
- проаналізувати мовні засоби творення внутрішнього мовлення персонажів у французькому мінімалістичному романі кінця XX – початку XXI століть.

Активні процеси інтеграції, що відбуваються у сучасній науці, ведуть до об'єднання суспільних і гуманітарних знань, створення не тільки нових наукових напрямків, але й цілих галузей наукового знання. Мова при цьому вивчається в аспекті людської діяльності, традиційні об'єкти лінгвістичних досліджень розглядаються з точки зору їх значущості для людини. Без вказівки на те, як та або інша мовна одиниця або категорія бере участь у створенні певного типу тексту, уявлення про мову буде неповним. Текст відбиває образ світу, запам'ятовує в собі динаміку думки та способи її представлення за допомогою мовних засобів. Художній текст є продуктом мовно-розумової діяльності людини; це складна єдність компонентів, що утворюють гармонійне ціле [13, с. 389]. Ідейний смисл тексту надбудовується над описом ситуації та над образним смислом, є відображенням задуму автора і тому має концептуальний характер. Ідейний рівень виявляє авторську концепцію, що залежить від низки екстралінгвальних факторів, а саме: світогляду автора, його ідеологічної позиції; творчого методу; школи, до якої він належить та ін. [15, с. 32].

Сучасна художня культура кристалізувалася у взаємозв'язку з новими принципами мислення, світобачення людини, які втілювали стан кризи, нестабільності другої половини XX століття, і сформувала нову парадигму, що отримала назву постмодернізму [16, с. 18]. У поглядах щодо визначення часових параметрів виникнення цього феномена, його змісту, термінології, характерних ознак дотепер немає однастайності [5, с. 3].

Окремо необхідно зупинитися на особливостях французького постмодернізму. У Франції цей термін сприймається неоднозначно, а коло авторів, яких вважають постмодерністами, досить вузьке, у кожного літературного критика вони "свої"; це пов'язано з тим, що, незважаючи на всю

різноманітність теорії, там немає загальноприйнятого вживання даного терміна і загального ставлення до феномена постмодернізму [22, с. 14]. Полеміку викликає написання слова “постмодернізм”, у префіксі “пост”, написаному через дефіс [25] або разом [29; 33] зі словом “модернізм”, вбачаються різні тлумачення суті цього поняття.

Феномен постмодернізму у Франції трактується як “антимодернізм” [34], “новий консерватизм” [30], “частина модерну”, “опозиція модерну”, “естетика величного” [33], “критична констатація відхилення від модерністського проекту” [29], “концепт, приречений на самознищення”, “повернення до до-модерності” [24], “симптом кризи, кінець епохи” [37]. Постмодернізм визначають як історичний період і тип творчості, як літературну течію і як актуальну епістему, його сприймають як оновлення, а також як занепад і виродження [26, р. 164]. І хоча деякі дослідники пишуть про вичерпаність ідеї постмодернізму, але це не так, оскільки кінець XX – початок XXI століть позначені внутрішніми трансформаціями постмодерністської парадигми [22, с. 15]. Характерним є переосмислення поняття “пост”, яке трактується тепер не стільки як “після”, а як певний пост, маяк, нова крапка відліку, яка позначає завершення, радикальне переосмислення того, що було раніше [40, с. 20]. Розуміння цієї нової тенденції є важливим.

На відміну від загальноєвропейського уявлення про те, що втрата суб’єктивності є характерною рисою постмодернізму, яка відрізняє його від модернізму, про те, що особиста самосвідомість, індивідуальний стиль нівелюються в постмодернізмі, французькі постмодерністи демонструють різноманітність і неповторність індивідуальних стилів, авторських манер, літературних технік так, що кожен їх твір є неповторною романною поетикою. Численні інтерпретації феномена постмодернізму пов’язані з різноманітним художнім явищем, які не зводяться лише до ефекту цитати, пастишу, характерних для загальноєвропейського й американського постмодернізму, уявленню про світ як текст. Все частіше у французькій критиці йдеться про подолання кризи модерну зсередини самого модерну, а саме про його еволюцію, різні модифікації, перенесення акценту на комунікативну, а не текстову діяльність тощо [26, р. 166]. У 80–90-х роках XX століття відбувся небувалий підйом, оновлення французької літератури, у різних варіантах мінімалістичної прози “повернулись” роман, сюжет, історія, реальність [24, р. 107].

Художні процеси кінця XX – початку XXI століть не можна звести до постмодернізму. Нові естетичні тенденції і літературні форми розчинили, подолали, синтезували, поєднали в собі за принципом симбіозу художній досвід модернізму, неореалізму, постмодернізму. Однією з таких нових романних форм є мінімалістичний роман як естетичний феномен сучасної французької літератури [22, с. 19]. Цей термін є достатньо умовним, його заперечують навіть деякі письменники, яких критика вважає мінімалістами. Творчість мінімалістів розглядається не як літературна течія, а, скоріше, як “відправний пункт індивідуальних пошуків”, як певний “модус запитування” [38, р. 31], але передусім як “повернення до розповіді” [24, р. 109], що взагалі є характерним для французької літератури останніх двадцяти років.

Оновлення й модифікація романних форм не означають повернення до традиційної оповіді. Д. Віар зазначає, що це повернення для того, “щоб відвернутися” [39, р. 127]: відсутні лінійна послідовність оповіді, причинно-наслідкові зв’язки. Крім того, “персонаж”, “інтрига”, “сюжет”, “реальність”, які повернулися у творах мінімалістів, здебільшого представлені крізь призму літератури, кіно, живопису, тобто через інші зображення реальності, вони є вторинними і часто відсилають не до реальності, а до інших зображень. Оповідь стає гібридною: “реальність” і повертається, і дереалізується, авторське слово сприяє відновленню реальності і ставить її під сумнів [22, с. 19]. У сучасний роман знову повертається сюжет, але він не схожий на традиційний, а стає випадковим, фрагментарним, гіпотетичним, недостовірним, мінливим, неясним. Створюючи прозу, близьку до реалістичної, мінімалісти постійно грають з романом, реальністю і мовою.

Ігровий простір мінімалістичного роману несе в собі і відтворення стереотипів культури, і їх руйнування, ігрове переосмислення, тобто моделювання ймовірних, можливих смислів, значень, жанрів. Мінімалісти і продовжують неороманну традицію “розриву”, і по-новому “відкривають” традиційні оповідні елементи, які були “відкинуті” неороманістами. Реальність в їхніх творах є і “відтвореною”, і симулякровою [там само, с. 20].

Деякі дослідники розглядають мінімалістичний роман крізь призму впливу постмодернізму [5; 24]. Але, хоча творчість мінімалістів належить епосі постмодернізму, очевидно, що це новий естетичний феномен. Граючи з традиційним романом, з “новим романом”, з постмодерністським текстом, репрезентуючи реальність неміметичними засобами, мінімалісти вписуються в загальну сучасну тенденцію плюральності, толерантності. Перевідкриваючи романну форму як ймовірнісну, процесуальну, ігрову, мінімалісти створюють нові варіанти сучасного французького роману. Мінімалістичний роман як наступник попередньої епохи постійно веде з нею діалог, “запитує” її, ностальгує за національними традиціями та пародує їх, проривається до нових незвіданих естетичних горизонтів [22, с. 27].

Так звана “течія мінімалізму” з’явилася в середині 80-х років ХХ століття. Її представників, французьких письменників Ф. Бона [41], К. Гайї [44], Ж. Ешноза [42; 43], К. Остера [45], Ж.-Ф. Туссена [46; 47], називали “непрохідними письменниками”, оскільки їх ніхто не хотів друкувати. І лише завдяки Жерому Ліндону, директору видавництва “Мінюї” (“Minuit”), вони стали культурною та літературною подією. Він назвав цих молодих письменників “безпристрасними”, “незворушними” (“impassibles”) [31, р. 10]. Але “незворушність”, на думку Ж. Ліндона, означає не байдужість, а емоційну стриманість. Вони увійшли в літературу без гучних декларацій та маніфестів. Незважаючи на відмінності у художній практиці та різні способи репрезентації у романах, для всіх цих письменників характерні відносно невеликі за обсягом твори, короткі фрази, спрощений синтаксис, сучасна розмовна лексика. Таким чином, їх твори представляють значний інтерес для лінгвістичних досліджень. Звернення до творів указаних письменників зумовлене тим, що вони є найяскравішими представниками так званої течії французького мінімалізму, особливостями якої є: мінімалізація художньо-зображувальних засобів (фабула, персонаж, декор); принципи дзеркального відображення; використання гібридних форм масової популярної літератури (детектив, пригодницький, любовний роман); уведення багатьох композиційних точок зору; дублювання ситуацій; довільний колаж подій; розірвання логічних, каузальних зв’язків; баналізація інтриги; продукування можливих смислів; дистанційованість авторської позиції та емоційна стриманість; тотальна іронія; сучасна розмовна лексика як основа творів [23, с. 60].

Твори мінімалістів вписані у контекст сучасної епохи. У них відтворюються кримінальні маніпуляції міжнародної торгівлі наркотиками, зброєю, влада мас-медіа, заплутані й складні механізми шоу-бізнесу. Предмети несуть у собі знаки конкретної соціально-історичної реальності кінця ХХ – початку ХХІ століть, стаючи “матеріальними” текстами часу, який їх породив [там само, с. 61].

Протягом становлення французького мінімалістичного роману як нової прозової форми діалектично змінився зміст оповіді. Відбулися зміни в логічній і часово-просторовій організації сюжету [17, с. 19]. Ситуація початкової скінченності стає відправним пунктом дії у творах Ж. Ешно “Je m’en vais”, “Un an” [42; 43]. Ситуація втечі, падіння, зникнення, переслідування, ізолюваності та самотності характерні для романів Ф. Бона “Autoroute” [41], К. Гайї “Dernier amour” [44], К. Остера “Rouler” [45], Ж.-Ф. Туссена “Fuir”, “L’appareil photo” [46; 47]. Принцип довільного колажу, який поєднує швидко зміну подій, перетворює розказані історії на “історії без початку і кінця”. Герої мінімалістичних романів обирають незвичні місця перебування: погранична зона між життям і смертю, ванна кімната, телефонна будка, стеля. “Бачити світ навпаки” – це не лише зміна настанови свідомості, але і метафора пасивного

опору. Тенденція до пасивності, до розчинення у ніщо – одна з основних у романах мінімалістів. Їх герої “все частіше думають, нічого не роблячи” [23, с. 62]. Пасивність має войовничий характер і є утіленням опору духу часу, його нормам і стандартам.

Письменники-мінімалісти відмовляються від раціонального пояснення причинно-наслідкових зв'язків, від лінійної композиції, традиційного зображення психології героя-оповідача. Бачення світу як хаосу, тобто як позбавленості будь-яких зв'язків, можна розцінювати як одну з чільних ідей постмодерну. Невизначеність, хаотичність, еkleктичність світу сприймаються як буттєво-притаманні світу ознаки. Ця багатовимірність буття дає змогу з'ясувати і природу багатовимірності та неповторності людської суб'єктивності [33, р. 15]. Роль зовнішніх подій у мінімалістичній оповіді є невеликою, натомість зростає роль подій у свідомості. Зовнішні події є лише приводом для розгортання внутрішнього плану оповіді. Вони взагалі втратили будь-яку перевагу порівняно зі “змістом свідомості” [3, с. 451] і були поштовхом, що звільнив внутрішні процеси, їхнім тлумаченням, тоді як раніше внутрішні рухи слугували для підготовки й обґрунтування зовнішньої дії.

У змісті образу людини у французькому мінімалістичному романі кінця XX – початку XXI століть опосередковано відображені бурхливі соціально-економічні потрясіння, нестабільність та катаклізми, які завжди характерні для перехідних епох. Важливою особливістю французького мінімалістичного роману кінця XX – початку XXI століть є криза цінностей, їх переоцінка або заперечення. У результаті цього людина опиняється сам на сам зі Всесвітом, повинна вирішувати питання про сутність буття. Сучасний французький роман – багатопроблемний, багатоаспектний, з незвичайним розмаїттям форм, передає ці пошуки сенсу людського буття або як безглузде блукання в хаосі абсурдного світу, або як відкриття нових цінностей, боротьбу за них [7, с. 98]. При цьому розширюється поле аналізу психічних і розумових явищ. Персонажі показані через відображення підсвідомого, глибинних рівнів психічної активності, руху станів свідомості. Простежується тенденція до отождолення персонажа роману з читачем, що створює ефект занурення в чужу свідомість. Автор як оповідач об'єктивних фактів часто повністю відсутній і майже все, про що йдеться в романі, передане як відображене у свідомості героїв [3, с. 447].

Такі зміни у структурі мінімалістичної романної оповіді приводять до утворення нових форм характеристики персонажів. Засобом фіксації мовленнєво-розумових процесів персонажів стають так званий потік свідомості; різноманітні форми внутрішнього монологу; невластива мова як засіб зображення внутрішнього світу героя. Велике значення для творення нових засобів характеристики має вплив на роман інших літературних жанрів (ліричних, публіцистичних, філософських тощо). Французькому мінімалістичному роману кінця XX – початку XXI століть властиве зближення романного слова зі словом вірша, конвергенція прозових і поетичних структур як у плані форми (прозові строфи, рефрени, лейтмотивні повтори, анафори, алітерації тощо), так й у плані змісту (метафоризація романної оповіді) [17, с. 19].

У “перевідкритті” суб'єкта і стереотипно-масовій психології в ігровому просторі гібридних романів письменників-мінімалістів лежить не “антипсихологізм”, а відмова від абсолютизації аналітичного класичного психологізму, від традиційного розуміння структури свідомості і створення нових форм психологічної оповіді [22, с. 5]. Роман знову повертається до своєї первісної функції – розповіді історій, але з позицій нових підходів до реальності, мови, психології, сформованих ідеями Р. Барта [4], Ж. Дерріда [27], Ж. Лакана [32], М. Фуко [21].

Зростання ролі внутрішнього монологу, перенесення акценту з текстологічної реальності на комунікативну, перевага смислу слова над значенням надають актуальності вивченню інтроспективних засобів зображення персонажа: через опис його внутрішнього стану в авторському мовленні і в художніх формах репрезентації внутрішнього мовлення персонажа [10, с. 85]. Для художньої свідомості XX століття проблема реалізації форм мовлення є основною,

адже ракурс зображення героя від зовнішніх проявів перемістився на його внутрішній світ, власне самовираження через мовлення. Загубившись у зовнішньому світі, людина віднаходить себе у світі внутрішньому, невід'ємною частиною якого є рефлексія. У системі мови поряд із усним і писемним мовленням функціонує внутрішнє мовлення. Цей багатогранний і суперечливий феномен завжди цікавив лінгвістів [1; 8; 10; 11; 12; 17 та ін.] та психологів [9; 19] й неоднозначно оцінювався ними. У нашому дослідженні внутрішнє мовлення розглядається як форма мовленнєво-розумової діяльності суб'єкта свідомості.

Відповідно до теоретичної концепції Л.С. Виготського, внутрішнє мовлення має свій особливий синтаксис, що віднаходить відображення у певній уривчастості, фрагментарності, скороченості внутрішнього мовлення порівняно із зовнішнім мовленням [9, с. 317]. Цьому надається об'єктивне пояснення із зазначенням, що це не просто скорочення і пропускання слів, а своєрідна тенденція до укорочення фрази і речення, де зберігається присудок за рахунок опускання підмета. Такі синтаксичні особливості внутрішнього мовлення, як мінлива структура речення, інверсії, еліпси, елізії, повтори, питально-окличні конструкції, які широко представлені у французьких мінімалістичних творах кінця ХХ – початку ХХІ століть, зумовлені певним психічним станом людини, розумовою зосередженістю на певному об'єкті, емоційним збудженням.

Головною синтаксичною формою внутрішнього мовлення Л.С. Виготський називає чисту предикативність, коли за рахунок максимально спрощеного синтаксису відбувається “абсолютне згущення думки” [там само, с. 323]. Зовнішня, матеріальна форма мовлення зводиться до мінімуму, його синтаксис і фонетика максимально спрощуються і згущаються. На перший план виступає значення слова. Внутрішнє мовлення оперує переважно семантикою, а не фонетикою мовлення. У результаті створюється особлива семантична будова внутрішнього мовлення. У зв'язку з цим, треба вказати на три основні особливості його смислового плану. Перша з них – це перевага смислу слова над його значенням. Смысл слова – це сукупність усіх психологічних факторів, які виникають у свідомості завдяки слову. Цей компонент семантики слова є складним динамічним утворенням. Значення слова – базовий компонент його семантики, який вирізняється сталістю і точністю. Значення константне і незмінне під час змін смислу в різному контексті мовлення. У внутрішньому мовленні перевага смислу над значенням доведена до математичної межі і представлена в абсолютній формі. Тут перевага смислу над значенням, фрази над словом, усього контексту над фразою є не винятком, а постійним правилом [там само, с. 328].

Звідси впливають дві інші особливості семантики внутрішнього мовлення. Одна з них – це злиття або аглютинація слів, а інша полягає у тому, що смисли слів більш динамічні і широкі, ніж їхні значення; вони об'єднуються і зливаються один з одним по-іншому, ніж словесні значення [там само, с. 329]. Л.С. Виготський називає це явище впливом і вливанням смислу. Смисли при цьому ніби “вливаються один в одного”, попередній міститься у наступному або модифікує його. Ключове слово ніби вбирає в себе смисл попередніх і наступних слів. У внутрішньому мовленні слово як знак мови “набагато більше навантажене змістом”, ніж у зовнішньому мовленні, воно є “концентрованим згустком смислу” [там само, с. 326]. “Злипання” слів приводить до “згущення” смислів та є підґрунтям для формування концептів. Звідси випливає, що концепти як “конденсовані знання” про об'єкт [20, с. 97] формуються і розгортаються безпосередньо у внутрішньому мовленні.

Своєрідність внутрішнього мовлення багато у чому визначається специфікою його смислової будови. В умовах внутрішнього мовлення завжди виникає свій особливий “внутрішній діалект”. Кожне слово поступово набуває нових відтінків, що має наслідком утворення індивідуальних значень слів, які є зрозумілими лише у плані внутрішнього мовлення. Виходячи з цього, словесні значення у внутрішньому мовленні є завжди ідіомами, які не передаються у зовнішній мові [9, с. 331].

Можна виділити такі основні особливості внутрішнього мовлення: максимальна (абсолютна) предикативність; згорнутість, скороченість структури і семантики мовленнєвого висловлення; аглютинація структурних і семантичних елементів; згущення мовлення; максимальне семантичне насичення внутрішньо мовленнєвих висловлень; трансформація, перетворення мови зовнішнього мовлення (при переході зовнішнього егоцентричного мовлення у внутрішнє); перевага смислу (мовлення) над значенням; ідіоматичність (індивідуальна семантика) мовлення [там само, с. 334]. У французькій мінімалістичній прозі кінця XX – початку XXI століть ці особливості внутрішнього мовлення персонажів виражаються особливо яскраво.

Лінгвісти та психологи мають різноманітні, навіть протилежні судження щодо участі внутрішнього мовлення в акті комунікації. Думка про винятково когнітивний характер внутрішнього мовлення була висловлена у французькій лінгвістиці Е. Юссерлем та Г. Гійомом. Вона аргументується тим, що у внутрішньому мовленні суб'єкт мовлення має репрезентовані слова, а не реальні. Він не говорить у комунікативному розумінні цього слова, бо не повідомляє нічого собі [цит. за: 35, р. 98], а вербалізація – це необхідний етап процесу мислення, бо думка існує та збуджується у свідомості незалежно від мови [там само, р. 97].

Деякі лінгвісти [6, с. 160; 36, р. 28] наголошують на специфічній комунікативності внутрішнього мовлення. Воно бере участь у спілкуванні у своєрідній формі. У внутрішньому мовленні простежується явище попередньої комунікації, яке виражене в настанові на неї: у підготовці репліки, повідомлення, аргументованого заперечення тощо. Підготовча мовленнєва обробка думки є важливою при переході до зовнішнього мовлення у спілкуванні. Через внутрішнє мовлення здійснюється також “післядія” спілкування у формі роздумів про зміст попереднього повідомлення [19, с. 26]. Висловлення у внутрішньому мовленні містять оцінку можливого слухача, навіть якщо у мовця і думки не було про нього. Як тільки останній починає міркувати над якимось питанням, внутрішнє мовлення набуває форм запитань і відповідей, стверджувальних і заперечень, розбивається на окремі репліки, тобто перетворюється на діалог [8, с. 39]. Діалогізація є однією з основних характеристик внутрішнього мовлення у французьких мінімалістичних романах кінця XX – початку XXI століть. У будь-якому висловлюванні, навіть внутрішньому, неможливо повністю виключити адресата зі свідомості. Іntenційно внутрішнє мовлення спрямоване на співрозмовника (реального чи уявного). Саме потенційна спрямованість внутрішнього мовлення на іншого зумовлює можливість його структурування, відбитого в мовних формах.

Внутрішнє мовлення має особливу структуру та спрямований характер і не може бути точно зафіксоване за допомогою коду природної мови. Його репрезентація у французьких мінімалістичних творах є повністю умовною формою художнього уявлення психічних процесів мислення. Умовність внутрішнього мовлення є відкритою або прихованою [8; с. 36]. У першому випадку художнє відтворення внутрішнього мовлення можливе і без використання спеціальної мовної техніки, оскільки внутрішнє мовлення персонажів за своєю будовою не відрізняється від зовнішнього. У другому – у внутрішньому мовленні використовуються спеціальні дотекстові та післятекстові сигнали, які мотивують його появу в тексті та повідомляють читачеві, що персонажі думають “як у житті”. Йдеться, наприклад, про лексичні одиниці (дієслова, іменники, адвербіальні сполучення із семантикою ментальної діяльності), які переключають оповідь на суб'єктний план персонажа або підключають цей план до оповіді та здійснюють перехід до інтроспективного показу дійової особи [12, с. 5].

Висновки: внутрішнє мовлення має мовленнєво-розумову природу і є смисловою стороною мовлення, де смисл слова переважає над його значенням. Це приводить до “злипання” слів, що має наслідком “згущення” смислів і стає підґрунтям для формування концептів. Внутрішнє мовлення відзначається специфічною комунікативністю – настановою на присутнього або відсутнього адресата. Діалогічність ВМ, яка іноді переходить у полілогічність, широко

використовується у французькій мінімалістичній прозі кінця XX – початку XXI століть як структурний і семантичний компоненти невласне-прямої мови та внутрішніх монологів персонажів.

Перспективи подальших досліджень: вивчення функціонування внутрішнього мовлення у французьких мінімалістичних романах кінця XX – початку XXI століть з виходом у площину лінгвокогнітивних процесів сприятиме встановленню взаємозв'язку між мовою та мисленням, з'ясуванню питань об'єктивації знань про світ у мовних формах. Це зумовлює необхідність подальшого всебічного аналізу художньо відтвореного внутрішнього мовлення з використанням новітніх методик, зорієнтованих на проникнення в глибинні механізми художнього твору. При комплексному підході до вивчення внутрішнього мовлення в мінімалістичних текстах буде актуальною інтеграція когнітивного і наративного планів, яка дозволить висвітлити лінгвокогнітивний і наративний аспекти цього явища, продемонструвати його роль у відображенні ментальної та історико-культурної сутності мовного суб'єкта – автора художнього твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриевская А.А. Несобственно-прямая речь в художественной прозе Луи Арагона / Александра Алексеевна Андриевская. – К. : Изд-во КНУ имени Тараса Шевченка, 1967. – 171 с.
2. Андрієвська В.В. Концепт антилюдина у французькій драматургії абсурдизму : структура, семантика, прагматика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Вікторія Валеріївна Андрієвська. – К., 2010. – 268 с.
3. Ауэрбах Э. Мимесис. Изображение действительности в западноевропейской литературе / Эрих Ауэрбах. – М.-СПб. : Университетская книга, 2000. – 511 с.
4. Барт Р. Семиотика. Поэтика : Избранные работы / Ролан Барт ; [пер. с фр.] – М. : Прогресс–Универсус, 1994. – 616 с.
5. Беляевская Е.Г. Концептуальный анализ: модифицированная версия структурной лингвистики / Елена Георгиевна Беляевская // Концептуальный анализ языка : современные направления исследования : [сб. науч. тр.]. – М.-Калуга : ИП Кошелев А.Б. (Изд-во “Эйдос”), 2007. – С. 60–69.
6. Библер В.С. Мышление как творчество. (Введение в логику мысленного диалога) / Владимир Соломонович Библер. – М. : Политиздат, 1975. – 399 с.
7. Бурбело В.Б. Эволюция речевых форм характеристики персонажа во французской литературе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / Валентина Брониславовна Бурбело. – К., 1980. – 310 с.
8. Буцикіна Н.Є. Лінгвокогнітивний та комунікативний аспекти внутрішнього мовлення персонажів (на матеріалі художньої прози Ф. Моріака) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Надія Євгенівна Буцикіна. – К., 2004. – 256 с.
9. Выготский Л.С. Мышление и речь / Лев Семёнович Выготский. – М. : Лабиринт, 1999. – 352 с.
10. Гончарова Е.А. Способы стилистической организации внутренней речи персонажей в немецком романе воспитания / Е.А.Гончарова // Стилистика художественной речи : [сб. науч. тр.]. – Л. : ЛГПИ имени А.И. Герцена, 1980. – С. 24–32.
11. Завадовская С.Ю. Структура внутреннего монолога в современной французской прозе : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.664 / С.Ю. Завадовская. ? М., 1971. – 31 с.
12. Зименкова В.А. Способы выражения внутренней речи персонажей в художественном тексте (на материале современной прозы ГДР, ФРГ и Австрии) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / В. А. Зименкова. – Л., 1989. – 16 с.

13. Качан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту : [навч. посіб.] / Ірина Миколаївна Качан. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
14. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине ХХ века / Елена Самойловна Кубрякова // Язык и наука конца 20 века. – М. : Институт языкознания РАН, 1995. – С. 144–238.
15. Купина Н.А. Структурно-смысловый анализ художественного текста : учеб. пос. [по спецкурсу] / Наталия Александровна Купина. – Свердловск : УрГУ, 1980. – 96 с.
16. Молокова О.Ф. Текстовий концепт ПАМ'ЯТЬ у сучасній псевдоавтобіографічній прозі П. Модіано : структура, семантика, прагматика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Ольга Федорівна Молокова. – К., 2012. – 288 с.
17. Осадчук Р.П. Відтворення внутрішньої дії у сучасному французькому романі та його перекладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19 / Роман Петрович Осадчук. – К., 1992. – 217 с.
18. Романишин Н.І. Структурні, семантичні та комунікативно-прагматичні особливості інтрасуб'єктних мовленнєвих актів (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Наталія Іванівна Романишин. – Луцьк, 2001. – 193 с.
19. Страхов И.В. Психология внутренней речи / Иван Владимирович Страхов. – Саратов : СUGB, 1969. – 56 с.
20. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Вероника Николаевна Телия. – М. : Наука, 1996. – 246 с.
21. Фуко М. / М. Фуко // Современные стратегии культурологических исследований : [труды Ин-та европейских культур]. – М. : РГГУ, 2008. – № 2. – С. 318–347.
22. Шевякова Э.Н. Современная французская проза рубежа веков: модификация романной формы : автореф. дис. ... доктора филол. наук : спец. 10.01.03 “Литература народов стран зарубежья (западно-европейская литература)” / Э.Н. Шевякова. – М., 2009. – 33 с.
23. Шервашидзе В.В. Ж. Эшноз и “приключения письма” / В.В. Шервашидзе // Литература ХХ века : итоги и перспективы изучения : материалы Четвертых Андреевских чтений : [сб. науч. ст.] / [под ред. Н.Т. Пахсарьян, Н.А. Литвиненко]. – М. : Экон, 2006. – С. 58–63.
24. Blanckeman B. Les récits indécidables : Jean Echenoz, Hervé Guibert, Pascal Quignard / Bruno Blanckeman. – Villeneuve d'Ascq : Presses universitaires du Septentrion, 2000. – 222 p.
25. Brunel P. La littérature française aujourd'hui. Essai sur la littérature française dans la seconde moitié du XX-e siècle / Pierre Brunel. – P. : Vuibert, 1997. – 222 p.
26. Compagnon A. Les cinq paradoxes de la modernité / Antoine Compagnon. – P. : Seuil, 1990. – 189 p.
27. Derrida J. La Voix et le Phénomène / Jacques Derrida. – [4 ième éd.]. – P. : Presses universitaires de France, 2009. – 117 p. – (Collection “Quadrige. Grands textes”).
28. Genette G. Figures III / Gérard Genette. – P. : Seuil, Points, 1972. – 282 p.
29. Gontard I. Le postmodernisme en France : définition, critères, périodisation / M. Gontard // Le temps des lettres. Quelles périodisations pour l'histoire de la littérature française du XX-ième siècle ? / [sous la dir. De M. Touret et F. Dugast]. – Rennes : Presses universitaires de Rennes, 2001. – P. 283–294.
30. Habermas J. Le discours philosophique de la modernité / Jürgen Habermas // Douze conférences : [traduit de l'allemand par C. Bouchindhomme et R. Rochlitz]. – P. : Gallimard, 2011. – 484 p.
31. Jeunes auteurs de Minuits / [textes réunis par M. Ammouche-Kremers et M. Hillenaar]. – Amsterdam–Atlanta : GA, 1994. – 144 δ.
32. Lacan J. L'éthique de la psychanalyse. Séminaire 1959–1960 / Jacques Lacan. – P. : A.F.I., 1999. – P. 590.
33. Lyotard J.-F. La Condition postmoderne / Jean-François Lyotard. – P. : Editions de Minuit, 1979. – 107 p.

34. Meschonnic H. Modernité, modernité / Henri Meschonnic. – P. : Gallimard, 1993. – 316 p.
35. Philippe G. Le paradoxe énonciatif endophasique et ses premières solutions fictionnelles / G. Philippe // La parole intérieure. Langue française. – P. : Larousse. – 2001. – № 132. – P. 96–105.
36. Puech C. Langue intérieure et ontologie linguistique à la fin du XIX siècle / C. Puech // La parole intérieure. Langue française. – P. : Larousse. – 2001. – № 132. – P. 26–47.
37. Scarpetta G. L'impureté / Guy Scarpetta. – P. : Grasset, 1985. – 389 p.
38. Schoots F. Passer en douce à la douane : l'écriture minimaliste de Minuit : Deville, Echenoz, Redonnet et Toussaint / Fieke Schoots. – Amsterdam ; Atlanta : Rodopi, coll. Faux titre № 131, 1997. – 232 p.
39. Viart D. Le Roman français au XX-ième siècle / Dominique Viart. – P. : Hachette, 1999. – 150 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

40. Цурганова Е.А. Панорама западного літературознавства ХХ століття / Елена Алексеевна Цурганова // Западное литературоведение ХХ века : [энциклопедия]. – М. : Энциклопедия, 2004. – С. 20–24.
41. Bon F. Autoroute / François Bon. – P. : Seuil, 1999. – 150 p.
42. Echenoz J. Je m'en vais / Jean Echenoz. – P. : Editions de Minuit, 2011. – 250 p.
43. Echenoz J. Un an / Jean Echenoz. – P. : Editions de Minuit, 1997. – 110 p.
44. Gailly C. Dernier amour / Christian Gailly. – P. : Editions de Minuit, 2004. – 124 p.
45. Oster C. Rouler / Christian Oster. – P. : Editions de l'Olivier, 2011. – 185 p.
46. Toussaint J.-P. Fuir / Jean-Philippe Toussaint. – P. : Editions de Minuit, 2005. – 184 p.
47. Toussaint J.-P. L'appareil photo / Jean-Philippe Toussaint. – P. : Editions de Minuit, 1989. – 126 p.

Дата надходження до редакції 10.09.2014